

Asia C-646/20

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

1.12.2020

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Bundesgerichtshof (liittovaltion ylin tuomioistuin, Saksa)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

28.10.2020

Valittaja:

Senatsverwaltung für Inneres und Sport (Berliinin osavaltion sisä- ja urheiluasiainministeriö), väestörekisterin valvontaviranomainen

Vastapuoli:

TB

Pääasian kohde

Asetus N:o 2201/2003 (Bryssel II a -asetus) – Tuomion käsite – Yksityinen avioero – Tunnustaminen toisessa jäsenvaltiossa

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Unionin oikeuden tulkinta, SEUT 267 artikla

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Onko Italiassa 12.9.2014 annetun asetuksen (decreto legge) nro 132 (DL nro 132/2014) 12 §:n perusteella vahvistettu avioliiton purkaminen Bryssel II a -asetuksessa tarkoitettu avioeroa koskeva ratkaisu?
2. Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi, onko Italiassa 12.9.2014 annetun asetuksen (decreto legge) nro 132 (DL nro 132/2014) 12 §:n

perusteella vahvistettua avioliiton purkamista kohdeltava Bryssel II a -asetuksen virallisia asiakirjoja ja sopimuksia koskevan 46 artiklan mukaisesti?

Unionin oikeuden säädökset, joihin on viitattu

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 (EYVL 2003, L 338, s. 1, jäljempänä Bryssel II a -asetus), erityisesti sen 1 artiklan 1 kohdan a alakohta, 2 artiklan 4 alakohta, 21 artiklan 1 kohta ja 46 artikla.

Kansalliset säädökset, joihin on viitattu

Henkilöoikeudellisesta asemasta annettu laki (Personenstandsgesetz, jäljempänä PStG), erityisesti sen 16 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen 3 alakohta

Perhe- ja hakemuslainkäyttöasioissa noudatettavasta menettelystä annettu laki (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsgerichtsbarkeit, jäljempänä FamFG) ja erityisesti sen 97 §:n 1 momentin toinen virke ja 107 §:n 1 momentin ensimmäinen virke

Italiassa 12.9.2014 annettu asetus nro 132, joka on muutettu 10.11.2014 annetuksi laiksi nro 162, ja erityisesti sen 12 §

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä

- 1 TB on Saksan ja Italian kansalainen, ja hänen aviopuolisonsa on ainoastaan Italian kansalainen. He avioituivat 20.9.2013 Berliinissä (Saksa), mikä merkittiin avioliittorekisteriin.
- 2 He saapuivat 30.3.2017 Parman (Italia) väestörekisteritoimistoon (Ufficio di Stato Civile) ja ilmoittivat, ettei heillä ole alaikäisiä tai hoidon tarpeessa olevia täysi-ikäisiä, vaikeasti vammaisia täysi-ikäisiä tai heistä taloudellisesti riippuvaisia täysi-ikäisiä lapsia, etteivät he halua sopia varallisuuden siirrosta ja että he haluavat erota yhteisymmärryksessä. He vahvistivat tämän lausuman henkilökohtaisesti väestörekisteritoimistossa 11.5.2017. He saapuivat sinne uudelleen 15.2.2018 ja viittasivat 30.3.2017 esittämiinsä lausumiin sekä ilmoittivat haluavansa purkaa avioliittonsa, josta ei ollut saatettu vireille mitään menettelyä. He vahvistivat nämä lausumat Parman väestörekisteritoimistolle 26.4.2018, minkä jälkeen väestörekisteritoimisto antoi TB:lle 2.7.2018 asetuksen N:o 2201/2003 39 artiklan mukaisen todistuksen, jossa vahvistettiin avioero 15.2.2018 alkaen.
- 3 TB pyysi Berliinin asianomaista väestörekisteriviranomaista kirjaamaan avioeron Saksan avioliittorekisteriin. Väestörekisteriviranomainen on kuitenkin epävarma

siitä, edellyttääkö kirjaaminen ensin FamFG:n 107 §:n mukaista tunnustamista, minkä vuoksi se saattoi asian Amtsgerichtin (paikallinen alioikeus) käsiteltäväksi. Amtsgericht totesi 1.7.2019 antamassaan päätöksessä, että väestörekisteriviranomaisen tulee lisätä tuomioistuimen ulkopuolella 15.2.2018 vahvistettu yksityinen avioero avioliittorekisteriin vasta, kun toimivaltainen viranomaisen on tunnustanut sen FamFG:n 107 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaisesti.

- 4 TB:n Amtsgerichtin 1.7.2019 antamasta päätöksestä nostama kanne hyväksyttiin. Kammergericht (osavaltion ylioikeus) muutti Amtsgerichtin päätöstä ja totesi, että väestörekisteriviranomaisen ei pidä asettaa avioliittorekisteriin kirjaamisen edellytykseksi sitä, että toimivaltainen viranomaisen on ensin tunnustanut Italiassa vahvistetun avioeron.
- 5 Toimivaltainen viranomaisen Senatsverwaltung für Inneres und Sport (Berliinin osavaltion sisä- ja urheiluasiainministeriö), joka valvoo väestörekisteriviranomaisia, valitti päätöksestä Bundesgerichtshofiin Amtsgerichtin antaman päätöksen palauttamiseksi.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 6 Menettelyn tarkoituksena on selvittää, voidaanko Italiassa aviopuolisoiden väestörekisterivirkamiehelle antamien yhtäpitävien lausumien perusteella vahvistettu yksityinen avioero merkitä Saksan avioliittorekisteriin ilman täydentävää tunnustamismenettelyä.
- 7 Saksan lainsäädännön mukaan avioliittorekisteriä on täydennettävä ja oikaistava muutosasiakirjoilla ja selvityksillä, muun muassa avioeron yhteydessä (PStG:n 16 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen 3 alakohta). Merkintä voi perustua myös ulkomailla annettuun lopulliseen ratkaisuun. Ratkaisu, jonka nojalla avioero vahvistetaan ulkomailla, tunnustetaan vain, jos toimivaltainen viranomaisen on todennut, että tunnustamisen edellytykset täyttyvät (FamFG:n 107 §).
- 8 Tunnustamismenettely ei kuitenkaan ole tarpeen, jos asiassa on annettu Bryssel II a -asetuksen 21 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tuomio (FamFG:n 97 §:n 1 momentin toinen virke). Siinä tapauksessa se tunnustetaan Saksassa vaatimatta minkään erityisen menettelyn noudattamista. Bryssel II a -asetuksen 39 artiklassa tarkoitettua todistuksen esittäminen riittää tällöin merkinnän kirjaamiseksi avioliittorekisteriin.
- 9 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan Italian oikeudellinen tilanne on seuraavanlainen: Italiassa 12.9.2014 annetun asetuksen (decreto legge) nro 132 (jäljempänä DL nro 132/2014) mukaan, joka on muutettu 10.11.2014 annetuksi laiksi nro 162, aviopuolisot eivät ole enää velvollisia saattamaan avioeroa tuomioistuimen käsiteltäväksi, vaan he voivat erota myös pelkän sopimuksen perusteella.

- 10 Aviopuolisot voivat joko sopia erosta tietyin, laissa täsmennetyin edellytyksin asianajajiensa läsnä ollessa (DL nro 132/2014:n 6 §), tai he voivat, kuten käsiteltävässä asiassa, 12.12.2014 voimaan tulleen DL nro 132/2014:n 12 §:n 1 momentin mukaisesti sopia erosta ylimpänä väestörekisterivirkamiehenä toimivan, alueellisesti toimivaltaisen kaupunginjohtajan luona – myös ilman asianajajan apua – jollei heillä ole alaikäisiä lapsia tai täysi-ikäisiä lapsia, jotka ovat vajaavaltaisia, vaikeasti vammaisia tai heistä taloudellisesti riippuvaisia (kuten DL nro 132/2014:n 12 §:n 2 momentissa säädetään). Väestörekisterivirkamies vastaanottaa puolisoiden henkilökohtaiset lausumat, jotka eivät voi sisältää varallisuuden siirtoja, ja kehottaa puolisoita saapumaan hänen luokseen aikaisintaan 30 päivän kuluttua ilmoituksen vastaanottamisesta, jotta hän voi vahvistaa sopimuksen (DL nro 132/2014 12 §:n 3 momentti). Lausumien antamisen ja vahvistamisen välisenä aikana väestörekisterivirkamies voi tarkistaa puolisoiden lausumien paikkansapitävyyden (esimerkiksi sen, ettei huollettavia lapsia ole), ja aviopuolisilla on mahdollisuus harkita päätöstään uudelleen ja mahdollisesti peruuttaa se. Jos aviopuolisot vahvistavat tekemänsä sopimuksen, tuomioistuimen tuomiota ei tarvita.
- 11 On kyseenalaista, kuuluuko avioero, joka perustuu puolisoiden väestörekisterivirkamiehelle Italian oikeuden mukaisesti antamiin yhtäpitäviin lausumiin, Bryssel II a -asetuksen soveltamisalaan. Jos tähän vastataan kieltävästi, väestörekisterin valvontaviranomaisen tekemä valitus on perusteltu ja Italiassa julistettu avioero voidaan merkitä Saksan avioliittorekisteriin vasta, kun toimivaltainen viranomainen on tunnustanut sen.
- 12 Oikeuskirjallisuudessa tähän kysymykseen annetaan erilaisia vastauksia, mutta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on taipuvainen vastaamaan kysymykseen kieltävästi, sillä tuomioistuimella ei ole siihen konstitutiivista vaikutusta. Kysymykseen annettava vastaus riippuu siitä, miten Bryssel II a -asetuksessa käytettyä käsitettä ”tuomio” on tulkittava.
- 13 Bryssel II a -asetuksen 2 artiklan 4 alakohdan mukaan asetuksessa tarkoitetaan ”tuomiolla” jäsenvaltion tuomioistuimen julistamaa avioeroa, asumuseroa tai avioliiton pätemättömäksi julistamista ja vanhempainvastuuta koskevaa ratkaisua, riippumatta siitä, kutsutaanko sitä tuomioksi, päätökseksi, täytäntöönpanomääräykseksi vai joksikin muuksi. Bryssel II a -asetuksen 2 artiklan 1 alakohdan mukaan ”tuomioistuimella” tarkoitetaan jäsenvaltioiden kaikkia viranomaisia, jotka ovat toimivaltaisia tämän asetuksen 1 artiklan mukaiseen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Tästä voidaan päätellä, että tuomioksi katsominen edellyttää valtion viranomaisten toimia. Tällaisten toimien luonteesta ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä sitovia johtopäätöksiä. Ilmaisulla ”annettu ratkaisu” viitataan kuitenkin viranomaisen konstitutiiviseen vaikutukseen eikä pelkästään viranomaisen suorittamaan rekisteröintiin avioeron yhteydessä.
- 14 Unionin tuomioistuin on tähän mennessä tutkinut vain välillisesti kysymystä siitä, kuuluvatko yksityiset avioerot Bryssel II a -asetuksen soveltamisalaan (ks. tuomio 20.12.2017, Sahyouni, C- 372/16, EU:C:2017:988).

- 15 Mainitussa menettelyssä kyse oli siitä, kuuluuko avioero, joka on toteutunut toisen aviopuolison syyrialaisessa uskonnollisessa tuomioistuimessa antaman yksipuolisen ilmoituksen johdosta, tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta avio- ja asumuseroon sovellettavan lain alalla 20.12.2010 annetun neuvoston asetuksen (EU) N:o 1259/2010 (EUVL 2010, L 343, s. 10, jäljempänä Rooma III -asetus) aineelliseen soveltamisalaan. Unionin tuomioistuin katsoi, että tällainen yksityinen avioero ei ole Rooma III -asetuksen 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu avioero. Sen mukaan yksityisiä avioeroja ei ole nimenomaisesti suljettu soveltamisalan ulkopuolelle. Rooma III -asetukseen sisältyvät viittaukset ”tuomioistuimen” toteuttamiin toimiin ja ”menettelyn” olemassaoloon korostavat kuitenkin sitä, että asetus koskee yksinomaan avioeroja, jotka on julistettu valtiollisen tuomioistuimen tai viranomaisen toimesta tai sen valvonnassa (tuomio 20.12.2017 Sahyouni, C-372/16, EU:C:2017:988, 39 kohta). Se totesi, että Rooma III -asetuksen ja Bryssel II a -asetuksen aineellisten soveltamisalojen olisi oltava yhdenmukaisia, joten avioeron käsitteen määritelmän olisi oltava molemmissa asetuksissa yhtenevä.
- 16 Rooma III -asetuksen tarkoituksena on tiiviimpi yhteistyö osallistuvien jäsenvaltioiden välillä avio- ja asumuseroon sovellettavan lain alalla (tuomio 20.11.2017, Sahyouni, C-372/16, EU:C:2017:988, 44 kohta). Kyseistä asetusta annettaessa tällaiseen tiiviimpään yhteistyöhön osallistuvien jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä ainoastaan julkiset elimet saattoivat tehdä tällä alalla oikeudellisesti sitovia päätöksiä. Näin ollen on katsottava, että unionin lainsäätäjät on pitänyt silmällä yksinomaan tilanteita, joissa avioero julistetaan joko valtiollisen tuomioistuimen tai viranomaisen toimesta tai sen valvonnassa (tuomio 20.12.2017, Sahyouni, C-372/16, EU:C:2017:988, 45 kohta). Vaikka useat jäsenvaltiot ovat Rooma III -asetuksen antamisen jälkeen ottaneet käyttöön mahdollisuuden julistaa avioeroja ilman valtion viranomaisen toteuttamia toimia, yksityisten avioerojen sisällyttäminen Rooma III -asetuksen soveltamisalaan edellyttäisi kuitenkin yksin unionin lainsäätäjän toimivaltaan kuuluvia mukautuksia. Bryssel II a -asetukseen sisältyvän avioeron käsitteen määritelmän valossa Rooma III -asetuksella tavoitelluista päämääristä ilmenee, että asetuksen piiriin kuuluvat vain valtiollisen tuomioistuimen tai viranomaisen toimesta tai sen valvonnassa julistetut avioerot (tuomio 20.12.2017, Sahyouni, C-372/16, EU:C:2017:988, 48 kohta).
- 17 Vaikka unionin tuomioistuin on tulkinnut näin Rooma III -asetuksessa esitettyä avioeron käsitettä, Bryssel II a -asetuksen 2 artiklan 4 alakohdassa tarkoitettu avioeroa koskeva ratkaisu voidaan todeta annetun vain, jos avioero on julistettu valtiollisen tuomioistuimen tai viranomaisen toimesta tai sen valvonnassa. Kyseisen tuomion perusteella ei voida kuitenkaan päätellä valvonnalta edellytettyä ulottuvuutta ja oikeudellista laatua.
- 18 Ainoastaan valtion elimen konstitutiivisella vaikutuksella voidaan taata heikommassa asemassa olevan aviopuolison suojeleminen avioeroon liittyviltä haitoilta, koska vain tällöin tuomioistuin tai viranomainen voi estää avioeron hylkäämällä valtion elimen antaman myötävaikuttavan asiakirjan.

Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen näkemyksen mukaan tilanne ei voi olla erilainen Bryssel II a -asetuksen soveltamisalalla, koska Bryssel II a -asetuksen 21 artiklan 1 kohta perustuu näkemykseen, jonka mukaan jäsenvaltiossa annetun avioeroa koskevan tuomion voidaan odottaa antavan juuri tällaisen takeen (ks. myös Bryssel II a -asetuksen johdanto-osan 21 perustelukappale).

- 19 Nämä seikat tukevat joka tapauksessa sitä, että DL 132/2014:n 12 §:n mukaista italialaisen väestörekisteriviranomaisen vahvistamaa eroa olisi pidettävä yksityisenä erona, joka ei kuulu Bryssel II a -asetuksen soveltamisalaan, sillä on ilmeistä, ettei Italian väestörekisterivirkamiehillä ole näiden vaatimusten mukaista valvontavaltaa.
- 20 Tätä näkemystä tukee myös se seikka, että kun unionin lainsäätäjät antoi Bryssel II a -asetuksen, sillä ei ollut mitään syytä ottaa huomioon Italiassa säädetyt kaltaisia sopimukseen perustuvia avioeromuotoja, koska niistä ei ollut tuolloin säädetty jäsenvaltioiden lainsäädännössä. Siksi ei voida katsoa, että Bryssel II a -asetuksen 21 artiklan 1 kohdalla tavoiteltu lainsäädännöllinen tavoite, joka koskee tuomion tunnustamista ilman erityistä menettelyä, kattaisi tämä vasta kauan Bryssel II a -asetuksen antamisen jälkeen luodun mahdollisuuden avioeroon, johon valtio ei ole vaikuttanut konstitutiivisesti.
- 21 Lisäksi tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta 25.6.2019 annetulla neuvoston asetuksella (EU) 2019/1111 (EUVL 2019, L 178, s. 1, jäljempänä Bryssel II b -asetus) unionin lainsäätäjät on tällä välin antanut tällaisia tilanteita varten nimenomaiset säännökset, joita sovelletaan 1.8.2022 alkaen. Bryssel II b -asetuksen 65 artiklan 1 kohdan mukaan viralliset asiakirjat ja sopimukset, jotka koskevat muun muassa avioeroa ja joilla on sitova oikeusvaikutus päätöksen antaneessa jäsenvaltiossa, on tunnustettava muissa jäsenvaltioissa ilman eri menettelyä.
- 22 Kuten Bryssel II b -asetuksen johdanto-osan 14 perustelukappaleesta käy ilmi, unionin lainsäätäjät pitää päätöksen edellytyksenä sitä, että tuomioistuin tai viranomainen on hyväksynyt sen asiasisällön tutkimisen jälkeen. Uudelleenlaaditulla asetuksella se haluaa säännellä nyt myös toimia, joihin viranomaiset osallistuvat eri tavalla – kuten vain rekisteröimällä. Tästä voidaan päätellä, että unionin lainsäätäjänkin käsityksen mukaan Bryssel II a -asetus ei ulotu tällaisiin toimiin eikä sitä siksi sovelleta italialaisen väestörekisteriviranomaisen vahvistamaan avioeroon.
- 23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo toisen kysymyksen osalta, että DL nro 132/2014:n 12 §:n nojalla toteutetun avioeron tunnustaminen ei ole mahdollista myöskään Bryssel II a -asetuksen 46 artiklan perusteella. Bryssel II b -asetuksen 65 artiklan 1 kohdasta poiketen kyseisessä säännöksessä ei mainita avioeroa, vaan siinä viitataan ainoastaan virallisiin asiakirjoihin ja täytäntöönpanokelpoisiin sopimuksiin. Tämä ei voi kuitenkaan koskea avioeroa asiaa koskevien täytäntöönpanokelpoisten asiakirjojen ja sopimusten puuttuessa.

- 24 Kokonaisuutena tarkasteltuna oikeaa tulkintaa ei voida päätellä yksiselitteisesti Bryssel II a -asetuksesta eikä unionin tuomioistuimen aikaisemmasta oikeuskäytännöstä, minkä vuoksi unionin tuomioistuimelle esitetään nämä kaksi ennakkoratkaisukysymystä.

TYÖASIAKIRJA